

Historiebevidsthed - i medvind og modvind

Af Bernard Eric Jensen
Mag.art. i historie (Københavns Universitet)

Jubilæer og statusopgørelser hører sammen. Og når det drejer sig om den historie, som Foreningen af lærere i historie og samfundsfag har gennemlevet, har indførelsen af begrebet historiebevidsthed stået som et af de mere afgørende vendepunkter i foreningens nyeste historie.

Historien om, hvordan historiebevidsthed blev et centralt moment i dansk historieundervisning og historiedidaktik, er noget kringlet og flertydig.

Et overblik

Historiebevidsthed fik status af nyt historie-didaktisk nøglebegreb med udgivelsen af *Handbuch der Geschichtsdidaktik* i 1979, og snart herefter begyndte det at dukke op i historiedidaktiske analyser og refleksioner i en dansk sammenhæng.

Det drejede sig egentlig ikke om et nyt begreb, men om to: både historiebevidsthed og historisk bevidsthed, hvor sidstnævnte er et underbegreb under førstnævnte. Og siden hen kom et tredje på banen, historiebrug. For historiebevidsthed handler i første række om, hvordan mennesker bruger historie i deres liv.

Det første sted, hvor disse begreber satte deres præg på officielle historiepolitiske dokumenter, var i det almene gymnasium. Fra og med bekendtgørelsen for *Historie med samfundsfag* fra 1988 er der arbejdet målrettet og eksperimenterende med at udvikle elevernes historiske bevidsthed i gymnasiergi. I kølvandet på loven om læreruddannelsen fra 1992 blev det også normen på lærerseminarierne, at historiebevidsthed skulle indtage en central placering i linjefaget historie.

Når det gælder folkeskolen, fik begrebet sin entre i forbindelse med *Historie og edb* ((1993), et supplement til læseplanen *Historie 84*. Og det stod helt centralt, da der

blev udmøntet et nyt formål for historiefaget i kølvandet af Folkeskoleloven af 1993. I stk. 1 af det formål i *Historie 95* stod der – som bekendt – følgende:

”Formålet med undervisningen i historie er at styrke elevernes historiebevidsthed og identitet og øge deres lyst til og motivation for aktiv deltagelse i et demokratisk samfund. Det sker ved at fremme deres indsigt i, at mennesker er historieskabte såvel som historie-skabende.”

Efter folkeskolen begyndte dernæst handelsgymnasiet at gøre arbejdet med elevernes historiebevidsthed til et omdrejningspunkt for undervisningen i historie.

Længe var universiteternes historieuddannelser det eneste sted i det danske uddannelsessystem, hvor der ikke blev arbejdet med afsæt i de nye begreber. Det har ændret sig i 2009. Studieordningen for bachelor- og kandidatuddannelse i historie ved Aarhus Universitet omfatter nu to obligatoriske studieenheder, det ene om historiebrug, det andet om historiebevidsthed.

Nyt begreb, velkendt sagforhold

Historiebevidsthed, historisk bevidsthed og historiebrug var nye historiedidaktiske termer, men de sagforhold, som disse termer vil sætte på begreb, har været kendte længe – om end de blev beskrevet med andre ord.

Den definition af historiebevidsthed, der i en dansk sammenhæng har stået mest centralt, blev hentet fra den tyske historiedidaktiker Karl-Ernst Jeismanns artikel om *Geschichts-bewusstsein* i 1979-udgaven af *Handbuch der Geschichtsdidaktik*. Hans definition lød:

”Historiebevidsthed [indbefatter] fortids-fortolkning, nutidsforståelse og fremtids-perspektiv.”

Alle med kendskab til traditionsdannelsen *historia magistra vitae* - en tradition, der har sat sit præg på europæisk historieopfattelse og historiebrug fra oldtiden og frem til i dag - vil vide, at Jeismanns definition blot var en nyformulering af den historieforståelse, der lå til grund for forestillingen om historie som en livets læremester.

Det var således den historieforståelse, Ludvig Holberg foldede ud i sit historiske forfatterskab. Eksempelvis i hans *Epistel CLXII* fra 1748:

”Jeg holder det historiske Videnskab næst Guds od for den nyttigste og vigtigste af alle, naar det bliver læst med rette Øyen. Jeg lærer deraf at kiende Lande. Jeg lærer at kiende Mennesker. Jeg lærer at kiende mig selv. Ja, jeg lærer at spaa. Thi man kand af forbigangne Ting dømme om tilkommende, og derfor i visse Maader holde hver grundig *Historicum* for en Prophet.” Den bagvedliggende forestilling er, at mennesker vil kunne blive bedre til at frembringe historie ved at studere historie. Det er selve formålet med at studere historie.

Da Kristian Erslevs 25-års professorjubilæum skulle markeres i 1908, skrev hans elev P. Munch, den senere udenrigsminister, en hyldest af ham i tidsskriftet *Det ny Aarhundrede*. Også her blev der tænkt historie med afsæt i samme tankegang:

”[Naar der] vokser et nyt og sandere Syn paa Folkets gamle Historie, da betyder denne Omvurdering ofte overmaade meget for den nye Historie, der er ved at skabes. De Forestillinger, der lever i et Folk om dets Fortid, bestemmer i høj Grad dets Syn på Nutid og Fremtid.”

En didaktisk succeshistorie

Indførelsen af historiebevidsthedstilgangen i dansk historieundervisning kom til at fungere som intet mindre end en stimulerende og livgivende vitaminindsprøjtning. Alle fagets fagkonsulenter var således med til at gøre det begreb til det nye afsæt i KUP-rapport *Historie. Undervisningen i historie i det danske uddannelsessystem* fra 1994.

Historiebevidsthedstilgangen var også med til at forny den historiedidaktiske refleksion. Her skal nævnes udgivelser som *Historieskabte såvel som historiskabende. 7 historiedidaktiske essays* (1996) og *At skabe historie – ideer til historieundervisningen* (1998). De henvendte sig til folkeskolen og lærerud-

dannelsen. Og i 2005 kom bogen *Historiedidaktik*, der især er for gymnasielærere i historie.

Når der gøres status, må den udfordring medtænkes, som den nye tilgang søgte at håndtere. Den blev i KUP-rapporten (1994) formuleret på denne måde:

”Mangfoldige praksiserfaringer peger i retning af, at mange af folkeskolens ældste elever oplever historiefaget som kedeligt og uvedkommende. (...) [D]en tendentielt manglende elevinteresse for den historie, der præsenteres i undervisningen, indikerer [ikke] en manglende interesse for historie som sådan. Forholdet er snarere udtryk for, at den gængse eller traditionelle fortidsrettede kundskabsformidling har udspillet sin rolle.”

Hvad kom der ud af at indføre en historiebevidsthedstilgang? Det findes der kun en større undersøgelse af. Den vedrører ikke folkeskolens historieundervisning, men den i det almene gymnasium, og her må det medtænkes, at den tilgang havde været længere i brug i gymnasieskolen end i folkeskolen.

Resultaterne blev fremlagt i *Historie med samfundskundskab i det almene gymnasium* fra 2001. Undersøgelsen var gennemført af det statslige evalueringsinstitut med assistance af et panel af historiedidaktiske forskere fra Norden, der også havde besøgt udvalgte gymnasier. En af hovedkonklusionerne var følgende:

”Besøgene viser, at eleverne generelt opfatter historie som et vigtigt fag. Eleverne finder i høj grad, at faget kan bruges i gymnasiets andre fag, og i forhold til dagligdagens medier giver faget vigtige redskaber til at forholde sig til nyhedshistorierne, dels relevant baggrundsviden, som kan nuancere dem. Det er vigtigt at lære historie for at kende egne rødder, men også vigtigt at forstå andres.”

De historiedidaktiske forskere anbefalede følgelig, at man fremover satsede på at ”imødekomme elevernes ønske om større nutidsrelevans”.

2001: et historiedidaktisk vendepunkt

Der har nok været dem, der forventede, at ansvarlige politikere og embedsfolk ville vælge at bygge videre på, hvad der var opnået med historiebevidsthedstilgangen - især når disse politikere og embedsfolk plæderer for brugen af en evidensbaseret didaktik inden for uddannelsessystemet. Men sådan kom det ikke til at gå.

Tværtimod blev der i kølvandet på regeringsskiftet i 2001 iværksat en ihærdig borgerlig-national kampagne

med henblik på at få fjernet historiebevidsthedstilgangen fra folkeskolens og gymnasiets historieundervisning. Det blev opstillet som et af målene for den borgerlig-nationale kulturkamp. Og den kampagne har – viser en retrospektiv analyse – til dels båret frugt. Hvad drejer striden sig om? Som jeg ser det, er det især en strid om, hvordan historie-undervisningen skal indgå i identitetsdannelsen hos børn og unge.

Nøglebegreberne i folkeskolereformens formål fra 1995 var: historiebevidsthed, identitet og demokrati. Sigtet var, at en historieundervisning skulle tage del i elevernes identitetsdannelse på en demokratisk måde – dvs. at eleverne skulle være aktive og medbestemmende i deres egen identitetsdannelse. Det er den didaktiske præmis, der har været en torn i øjet hos mange på den borgerlig-nationale fløj, fordi en sådan tilgang ikke ville kunne sikre opretholdelsen af et etnisk-dansk folkefællesskab.

Alternativet hertil er at satse på en topstyret prægning af identitetsdannelsen hos de opkommende generationer. Bertel Haarder sagde det klart og tydeligt, da han tiltrådte som undervisningsminister i 2005. "Faget historie er skæbnefortælling. Faget historie handler om folkenes selvforståelse." Afsættet skulle ikke længere være et demokratisk medborger-fællesskab, det skulle derimod være et etnisk folkefællesskab. Og Haarder gjorde det samtidigt klart, hvad det medførte:

"Vi grundtvigianere har altid set det nationale som ikke bare vejen til, men den eneste vej til det universale. Der findes ikke en abstrakt menneskehed. Al menneskelighed har en national udformning. Den eneste måde, man kan blive et helt menneske på, er ved at kende den kultur, man er opvokset i."

Tænker man på den måde om historie, er det ikke overraskende, hvis man føler sig tilskyndet til at 'tvangsfordre' de opkommende generationer med en etnisk-dansk folkekultur. Alt andet ville jo være at svigte den opvoksende ungdom.

Det er i dag ikke længere normen at tale om den etnisk-danske folkekultur, i stedet tales der om kulturarven eller den danske kulturarv. Det dækker dog langt hen ad vejen over det samme. Og ved åbningen af den nye udstilling af Danmarks Oldtid på Nationalmuseet i maj 2008 gjorde kulturminister Brian Mikkelsen rede for den rolle, som kulturarven skal udfylde i borgernes identitetsdannelse:

"Det er kulturarven, der skaber forbindelsen mellem fortid og nutid. Det er kulturarven, som er udgangspunkt for skabelse af historiebevidsthed. Og det er

kulturarven, der giver det enkelte menneske identitet som dansker."

Og for at sikre en central og topstyret prægning af folks identiteter har regeringen fået udmøntet flere kanoner – bl.a. en kultur-, en historie- og en demokratikanon.

Historie 09: en vægelsindet historiedidaktik

Når de ansvarlige politikere og deres historiedidaktiske sekundanter har sat sig for at implementere en sådan politik i folkeskolens historieundervisning, er de stødt på modstand – ikke mindst fra historiedidaktikere med tilknytning til Foreningen af lærere i historie og samfundsfag. Resultatet af den magtkamp fremgår med al ønskelig tydelighed af den nye læseplan *Historie 09*. Den baserer sig på en vægelsindet – for ikke at sige tvesindet – historiedidaktisk tænkning.

På den ene side satses der åbenlyst og målrettet på "den gængse eller traditionelle fortidsrettede kundskabsformidling" – altså netop det, som fagets fagkonsulenter i 1994 sagde, havde "udspillet sin rolle". Det sker ved at indføre en obligatorisk historiekanon, der (helst) skal gennemgås i kronologisk rækkefølge. På den anden side er dele af historiebevidsthedstilgangen fastholdt, idet der også skal arbejdes at udvikle elevernes historiske bevidsthed og historiebrug.

Didaktisk er folkeskolens historielærere rigtigt kommet i fedtefadet. Det ene øjeblik skal de satse på en kontant topstyring af elevernes identitetsdannelse gennem en obligatorisk historiekanon, i det næste skal de derimod tage eleverne med på råd i de spørgsmål, der vedrører deres egen identitetsdannelse.

At forholde sig loyalt til disse modstridende opgaver vil være helt umuligt. Det er derfor forventeligt, at historielærere fremover skal til at gøre op med sig selv om, hvem de mest vil solidarisere sig med – statsmagten eller deres elever. Anderledes kan det ikke være, når historieundervisningen er blevet en vigtig brik i en igangværende og tilspidset kulturkamp.

Historie & Samfundsfag

Nr. 1 - Marts 2010

Festskrift - 50 års jubilæum

Derfor mere
historie i skolen
side 5

Historiebevidsthed -
i medvind og mod-
vind
side 7

Hvor langt skal
politikkerne....
side 10

Historie - det
vigtigste fag af alle
side 13

Her ryger jeg så!
side 16

Historie i
læreruddannelsen
side 23

Er faget relevant?
side 27

Hvad skal den
faglige forening...
side 28

Udgivet af Foreningen af Lærere i Historie og Samfundsfag

